

Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/distancijni-platformi-dlya-navchannya-samorozvitku-ta-otrimannya-dopomogi-j-perevirennyi-informaciyi>

10. Катаєва М. Як працюють заклади освіти в умовах воєнного стану: роз'яснення МОН [Електронний ресурс] / Марія Катаєва // Вечірній Київ : [сайт]. — Дата публ.: 24.02.2022. — Режим доступу: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/61734/>
11. Рекомендації Міносвіти щодо завершення навчального року [Електронний ресурс] / Директорат дошкіль., шкіл., позашкіль. та інклюзив. освіти ; О. Єресько // Освіта.уа : [портал]. — Дата публ.: 4.04.2022. — Режим доступу: <https://osvita.ua/school/86205/>

2.2.13. Заклад позашкільної освіти в умовах повномасштабного військового вторгнення: виклики та рішення (з досвіду роботи Центру технічної творчості та професійної орієнтації шкільної молоді Дарницького району міста Києва)

Савченко С. В.,

викладач кафедри історичної

та громадянської освіти

Інституту післядипломної освіти

Київського університету

імені Бориса Грінченка

Скіпор І. С.,

заступник директора з навчально-

методичної роботи

Центру технічної творчості

та професійної орієнтації шкільної молоді

Дарницького району міста Києва

Повномасштабне військове вторгнення, яке розв'язала росія проти українського народу в лютому 2022 року, до-

корінно змінило наше життя, плани та оточення, а введення в Україні воєнного стану позначилося на всіх сферах життя людей. Особливих змін зазнала й освітня підсистема, якою є позашкільна освіта. Майже всі заклади цієї царини були позбавлені змоги працювати в звичному режимі. Частина з них організувала освітній процес дистанційно. Інші визначили за пріоритет підтримку своїх вихованців і їхніх батьків, влаштовували консультації та зустрічі з психологом. Дехто і сьогодні продовжує проводити консультації, організовує служби психологічної підтримки, приймає тимчасово переміщених осіб, займається волонтерською діяльністю тощо.

Педагоги закладів позашкільної освіти не втратили надії, не склали руки, вони знайшли в собі сили продовжувати працювати віддано та злагоджено, бо в умовах військової агресії освітній простір став ще одним фронтом.

Досвід Центру технічної творчості та професійної орієнтації шкільної молоді Дарницького району м. Києва може слугувати прикладом швидких вдаливих рішень і цілком правильних відповідей на виклики реалій сьогодення.

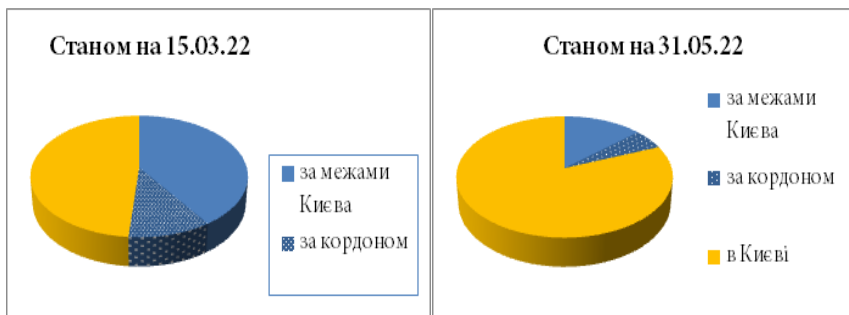
Передусім варто віддати належне адміністрації Центру ТТМ, яка в цей непростий час виявила достатню стресостійкість, ситуативну обізнаність, адаптивність, лідерські та професійні якості, адже перед нею постали вкрай непрості завдання:

- налагодити зв'язок та встановити місцеперебування педагогів, а згодом і вихованців;
- сприяти безпеці та психологічній рівновазі співробітників, надаючи моральну підтримку та психологічний супровід учасникам освітнього процесу;
- забезпечити збереження будівлі та майна закладу;
- організувати освітній процес, проводячи виважену політику збереження мережі гуртків, контингенту педагогів і вихованців.

24 лютого 2022 року не зволікаючи, протягом перших годин після оголошення про вторгнення, директорка Центру

ТТМ, Антонова Олена Анатоліївна, налагодила зв'язок із своїми заступниками та педагогами закладу, чітко та зрозуміло надала інструкції щодо подальших дій, запобігши паніці та розгубленості. Структурована організація роботи адміністрації та злагодженість дали змогу підтримувати постійний зв'язок із кожним членом колективу без винятку. Ті, хто вияв бажання виїхати за межі міста чи країни, дотримувалися плану попередніх домовленостей та системної комунікації.

Станом на 15.03.2022 року з 37 педагогів закладу в Києві перебували 18, що становило 48 %, 19 педагогів залишили місто, з них 4 виїхало за кордон. Згодом, після стабілізації ситуації в місті та області, ця цифра змінилася. Станом на 31.05.2022 року переважна більшість педагогів повернулися до Києва. Їх чисельність становила 81 %. Лише 7 педагогів залишилися за межами міста, з них 2 — за кордоном.

Малюнок 1. Територіальне перебування педагогів під час воєнного стану

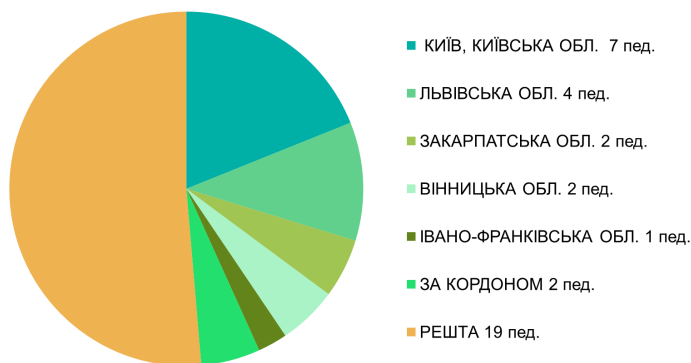
З метою забезпечення функціонування будівлі закладу та збереження майна, були задіяні технічні та педагогічні працівники, які залишилися в місті Києві. Адміністрація видала відповідні накази щодо організації роботи колективу на цей період. Були розроблені та введені в дію Інструкції з охорони праці, безпеки життєдіяльності, щодо дій в умовах надзвичайних ситуацій та воєнного стану, алгоритм дій перебування в укритті. Відповідно до розробленого та затвердженого адмі-

ністрацією графіка, усі люди працювали з урахуванням вимог безпеки.

Організувати освітній процес і педагогічну діяльність у такий скрутний час виявилось складніше. Проте, адміністрації закладу вдалося це реалізувати. Директором була ініційована онлайн-зустріч членів методичної ради, на якій був розроблений план дій педагогів у залежності від місця їх перебування, скореговані плани методичного та організаційно-масового відділів. Пропозиції методичної ради були обговорені та ухвалені педагогічною радою на онлайн-засіданні. Роботу педагогів продовжили координували куратори 4-ох відділів. Контроль за роботою педагогів здійснювався адміністрацією закладу дистанційно, через створені Viber-групи, координаторами яких були директор та заступники.

Усім відомо, що будь-яка дитина, незалежно від місця перебування, потребує не тільки впорядкованого побуту, а ще піклування, живого спілкування. Їй конче необхідна підтримка близьких і рідних, можливість здобувати знання, а ще, як би це дивно не було, дитині вкрай потрібно цікаво та з користю проводити вільний час. Саме тому волонтерська культурно-дозвіллева та освітньо-дозвіллева діяльність педагогів закладу на початку березня передусім була спрямована на організацію дозвілля в укриттях та місцях, де було велике скупчення дітей. Цілком зрозуміло, що кращі умови праці та більше можливостей мали педагоги, які перебували в умовно безпечніших регіонах країни та за кордоном.

Така діяльність виникла, як відповідь на виклики воєнного часу, стала прикладом активності та небайдужості педагогів Центру ТТМ і органічно реалізовувалася через форми контактної взаємодії. Кількість педагогів, яким вдалося організувати очні освітньо-дозвіллеві заходи, склала 47 %: у Вінницькій області працювали 2 педагоги, Львівській — 4, Закарпатській — 2, Івано-Франківській — 1, у місті Києві та Київській області — 7; за кордоном — 2 педагоги.

Малюнок 2. Організація очних освітньо-дозвіллевих заходів

Осередками волонтерської освітньої діяльності стали бомбосховища, гуртожитки, приватні садиби, дитячі майданчики, заклади відпочинку та харчування, заклади культури, заклади освіти, що перетворилися на тимчасові прихистки переміщених осіб та місцевих жителів.

Найпопулярнішими формами роботи виявились організація імпровізованих ігрових кімнат із використанням настільних ігор, робота ігрових майданчиків із проведенням рухливих та малорухливих ігор на знайомство, зближення, подолання страху та створення позитивного емоційного настрою. Користувалися попитом і майстер-класи по створенню оберегів, малюнків для наших захисників. Варто зазначити, що Центр ТТМ — це територія STEM-освіти. Навіть за таких складних умов, педагоги намагалися не полишати цей важливий напрям розвитку дітей, залучаючи їх до конструкторської діяльності, виготовлення із підручних матеріалів макету вежі Шухова, примітивного телефону тощо.

Яскравим прикладом проведення масових заходів із тимчасово переміщеними особами є робота культурного організатора Турчин Олександри Юріївни. Перебуваючи в місті Азері, що в Естонії, вона організувала в Будинку культури два покази мі-

ні-вистави з ігровим блоком до Великодня, у якій брали участь 16 українських дітей. Педагог також стала ініціатором проведення цікавих «Творчих канікул» та дозвілєвих заходів, присвячених Дню матері та Дню захисту дітей.

Вкрай вдалою виявилася ненаправлена зоотерапія, як одна з форм очної роботи з дітьми. Методист Центру ТТМ Адаменко Олена Андріївна, яка є автором проєкту «В гармонії з природою та собою», долучилася до команди медиків-волонтерів і з 5 травня 2022 року систематично виїжджає зі стресостійкими тваринами живого куточка в населенні пункти Київської області, які постраждали під час бойових дій або були в окупації. Спілкування з хом'ячками, морськими свинками сприяє поліпшенню соціальних та емоційних функцій малечі, збільшує їхню мотивацію до життя та навчання.

Та все ж пріоритетним завданням адміністрації закладу було відновлення освітнього процесу та збереження контингенту вихованців. Завдяки злагодженим діям, педагоги закладу почали активно працювати ще на початку березня, тобто до офіційного відновлення освітнього процесу в закладах позашкільної освіти з 14 березня 2022 року.

В освітньому процесі застосовувались декілька форм роботи. Офлайн-заняття гуртків були організовані в безпечних містах України.

Особливо приємно визнати, що 4 із 19 педагогів, що виїхали за межі Києва організували регулярні заняття гурткової роботи зі сталим розкладом і збереженням специфіки свого гуртка. Керівник народного художнього колективу творчого об'єднання «Світ іграшки» Тищенко Тетяна Володимирівна в Центрі народної творчості міста Могилів-Подільський Вінницької області проводила заняття — майстер-класи тривалістю до 45 хвилин двічі на тиждень для дітей віком 4–14 років. Кількість дітей у групі складала від 5 осіб. Також проводилися індивідуальні заняття для дітей із особливими освітніми потребами, що здійснювалися в онлайн-супроводі практичного психолога Центру

ТТМ Литвяк Наталії Миколаївни. Набули неабиякої популярності майстер-класи, які були розроблені на основі навчальної програми початкового рівня «Світ іграшки» з використанням ниток та невеликих клаптиків тканини. Діяльність педагога висвітлювалась на сторінці закладу культури у Facebook.

Кузнєцова Віолета Володимирівна зібрала групу з 12 дітей віком 5–10 років та проводила заняття з образотворчого мистецтва двічі на тиждень, скориставшись наданим приватним приміщенням у смт. Східниця Львівської області.

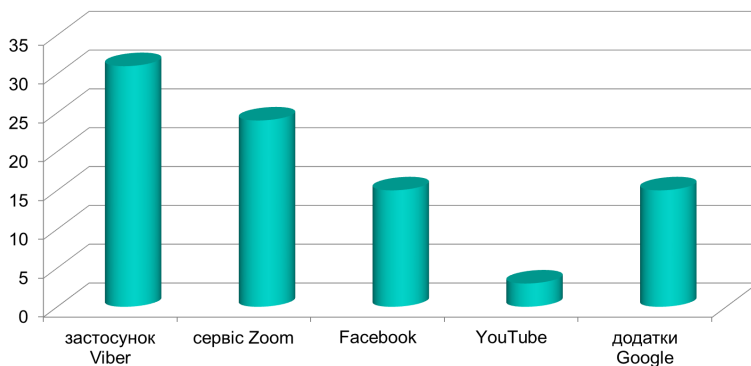
Гуржій Дмитро Русланович організував роботу декількох груп за напрямками комп'ютерна анімація та ліплення на базі туристичного комплексу «Богольвар» Закарпатської області. Заняття в групах до 7 осіб віком 7–10 років проводились щоденно, окрім вихідних.

Веретенева Лілія Костянтинівна працювала волонтером у Центрі раннього розвитку дитини міста Калуш Івано-Франківської області. Заняття з загального розвитку для дітей віком 3–4 роки та з англійської мови для дітей віком 3–4 і 5–6 років були організовані 4 рази на тиждень у групах по 8 осіб.

Загалом, очною формою навчання були охоплені діти віком 3–14 років, створено 7 груп в 4 областях України за науково-технічним, художньо-естетичним, гуманітарним та соціально-реабілітаційним напрямками позашкільної освіти.

Враховуючи можливості педагогів та вихованців, у березні були також відновлені й заняття в гуртках Центру ТТМ із використанням дистанційних форм навчання. Відповідний досвід роботи педагога набули ще під час пандемії та карантинних обмежень у 2020 році.

За допомогою телефонного зв'язку, електронних пошт, меседжерів відновлювались зв'язки з вихованцями та їхніми батьками, з'ясовувалося місце перебування дітей, їх психологічний та фізичний стан, технічні можливості та змога навчатися далі. Стопчикова діаграма відображає кількість педагогів, які працювали у певних застосунках, платформах, соцмережах, додатках.

Малюнок 3. Використання педагогами Інтернет сервісів

Передусім для організації занять у дистанційному режимі були використані мобільний додаток «Viber» або багатоплатформовий месенджер «Telegram». Ними скористався 31 педагог, що складає 84 % від загальної кількості.

Така ситуація цілком зрозуміла, адже майже всі педагоги на початку навчального року створюють групові чати зі своїми вихованцями та їхніми батьками в месенджерах і застосунках.

Також були задіяні додатки Google. Google дисками та Google Meet користувалися 15 педагогів, що складає 41 %. Використання Google диску, наприклад, в роботі з вихованцями та батьками творчого об'єднання раннього розвитку дитини «Талановита малеча» можна переглянути за покликанням <https://drive.google.com/drive/folders/1-WrsaMeOGCigAmvU4CJf6is34-jAabHK?usp=sharing>.

Однією з важливих складових навчання є зворотній зв'язок із вихованцями. Здійснювався він через розміщення вихованцями світлин виконаних робіт у групових чатах Viber, створення відповідних папок на Google дисках педагогів із доступом і можливістю редагування, що давало змогу дітям ділитися своїми досягненнями. Окрім Google додатків педагоги ще використовували онлайн-сервіс «Kahoot» для створення тестів, дидактичних ігор та вікторин.

Поступово була відновлена активність і робота сторінки Центру ТТМ у соцмережі «Facebook» (<https://www.facebook.com/groups/cttm.darnitsa/>). У цій мережі розмістили свої педагогічні надбання 15 педагогів, що становить 41 %.

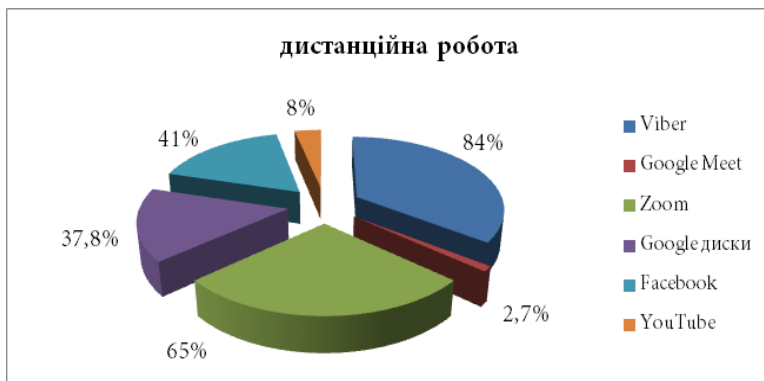
Зазнав якісних і кількісних змін формат розміщених матеріалів — відеомайстер-класи, презентаційні майстер-класи. Педагоги закладу опанували можливості Інтернет платформи створення практичних вправ «LearningApps» <https://learningapps.org/display?v=pqik0wpwa22> та почали активно застосовувати її для засвоєння, повторення, закріплення та перевірки знань у ігровій формі.

Активізувалася робота YouTube каналів двох педагогів — керівника гуртка «Креативне рукоділля» Растрости Наталії Андріївни <https://www.youtube.com/channel/UCNpMS2wEEt-6BV2UvQdFozw> та керівника гуртка «Стендове моделювання» Хміль Олексія Михайловича <https://www.youtube.com/channel/UCr4ttS0uywBBnh5UNAYnh2Q/featured>. Матеріали інших педагогів Центру ТТМ були розміщені на каналі закладу <https://www.youtube.com/channel/UCL0-igwUOkxq5ZdKWacLWPQ>.

На жаль, користування цим популярним відеохостингом становить лише 8 % від загальної кількості педагогів.

Після оприлюднення офіційного листа МОН від 06.03.2022 року № 1/3371-22 про відновлення освітнього процесу в закладах позашкільної освіти з 14 березня в дистанційному форматі, педагогами закладу додатково були задіяні платформи для проведення онлайн-занять із вихованцями гуртків. Найпопулярнішою серед педагогів Центру ТТМ виявилась платформа Zoom. Нею користувалися 24 педагоги, що складає 65 %.

Діаграма дає чітке розуміння, що майже кожен педагог використовував у своїй дистанційній роботі одразу декілька Інтернет сервісів, щоб розширити можливості взаємодії з вихованцями та підвищити якість навчання.

Малюнок 4. Відсотковий еквівалент використання Інтернет сервісів

З початку травня 2022 року на сайті Центру ТТМ було розміщено інтерактивний розклад проведення занять гуртків, що дало змогу всім охочим двічі на день приєднуватись до онлайн-занять за активним покликанням <https://cttm.inet.ua/>.

Педагоги Центру ТТМ долучилися також до співпраці з Українським державним центром позашкільної освіти. Кращі розробки занять, майстер-класи, презентації 6-ти педагогів були додані до скарбнички дистанційних занять, що були включені до загальнодоступного розкладу на сайті УДЦПО.

Згідно внесених коректив була продовжена методична робота. Забезпечено методичний супровід участі вихованців у шостому міському фестивалі — конкурсі стартапів **«Class-ідея»**. Розроблено та подано інноваційний проект у номінації ІТ «Конструктор геометричних фігур», незважаючи на те, що його автор, Стрельников Микола, перебував у Німеччині, а науковий керівник, Стеценко Антоніна Іванівна, знаходилася в цей час у Львівській області.

Тривала й профорієнтаційна робота. Онлайн-екскурсія «Світ професій. Пасічник» була розміщена на сторінці закладу в Facebook. Там же були розміщені поради практичного психолога Центру ТТМ «Як говорити з дитиною про війну».

Окрім роботи з дітьми керівники гуртків продовжили підвищувати свій професійний рівень. Завдяки системній роботі Інституту післядипломної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка, педагоги закладу мали змогу навчатися на платформі дистанційного навчання. Постійне оновлення заходів на сайті Інституту сприяло фаховому вдосконаленню педагогів. Надзвичайно цінними були вебінари для педагогічних працівників щодо особливостей комунікації з дітьми під час війни, ознайомлення з методиками психологічної допомоги. Наразі, 23 керівники гуртків стали активними учасниками науково-практичних, науково-педагогічних конференцій, методологічних семінарів, круглих столів, вебінарів, тренінгів для освітян у форматі онлайн.

Керівники гуртків з початкового технічного моделювання під орудою Нечипоренко Оксани Анатоліївни, яка є керівником гуртка-методистом і очолює міське методичне об'єднання з ПТМ, долучилися до підготовки та проведення Всеукраїнського конкурсу з початкового технічного моделювання. Вперше цей конкурс пройшов онлайн. Команда Центру ТТМ гідно представляла місто Київ на Всеукраїнському конкурсі, виборовши перемогу на міському етапі.

Вихованці закладу були залучені до різноманітних міських конкурсів, а саме: «Допоможемо птахам узимку», «Збережемо воду H₂O», «Збережемо первоцвіти» та «Птахи мого дитинства» (еколого-натуралістичного напрямку); художньо-естетичного — «Відновимо наше місто» та «Кошик весняного зайця».

Центром ТТМ були організовані популярні сьогодні серед молоді челленджі: «Життя перемагає», «Захисникам України присвячується», «Мамині руки так пахнуть любов'ю», «Україна вишивана».

У Центрі ТТМ багато років функціонує наукове товариство вихованців «Пошук», члени якого є учасниками Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Київської Малої академії наук учнівської молоді, саме вони під-

тримали ініціативу наукової переклички Київської МАН і долучилися до челленджу «Наука на варті».

Підбиваючи ризик можна зазначити, що незважаючи на військовий стан, Центру ТТМ вдалося:

1. Зберегти педагогічний колектив, психологічне здоров'я та моральний стан його членів.
2. Частково зберегти контингент вихованців. Кожен четвертий вихованець продовжив навчання в закладі, а завдяки відкритості та доступності онлайн-занять та очних форм навчання було залучено до освітнього процесу 54 нові вихованці.
3. Апробувати нові форми роботи.
4. Продовжити процес самоосвіти та професійного зростання.
5. Встановити нові контакти з колегами й однодумцями в Україні та за її межами.
6. Змінити імідж і обличчя закладу в інформаційному та реального просторі.
7. Набути новий досвід.

Відтак, маємо визнати, що виклики сьогодення дали педагогічним працівникам закладів позашкільної освіти поштовх до нового розуміння організації освітнього процесу та шляхів реалізації завдань освіти, сприяли оновленню та професійному зростанню. Попри війну освітяни тримаються гідно, продовжують працювати заради нашого майбутнього, переконливо вірячи в Перемогу та наших дітей, які гідні щасливого дитинства та якісної освіти.

Список використаних джерел:

1. Лист Міністерства освіти і науки України від 06.03.2022 року № 1/3371-22 «Про організацію освітнього процесу». URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86062/, або https://auc.org.ua/sites/default/files/kerivnykam_06_03_org_osvit_procesu.pdf
2. Лист МОН від 28.02.2022 № 1/3292-22 «Щодо написання заяв про відпустки без збереження заробітної плати у зв'язку із введенням в Україні правового режиму воєнного стану». URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/85846/

3. Лист МОН від 07.03.2022 р. № 1/3378-22 «Про практику застосування трудового законодавства у галузі освіти і науки під час дії правового режиму воєнного стану». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-praktiku-zastosuvannya-trudovogo-zakonodavstva-u-galuzi-osviti-i-nauki-pid-chas-diyi-pravovogo-rezhimu-voyennogo-stanu>
4. Лист МОН України від 29.03.2022 № 1/3737-22. URL: [Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні](#)
5. Наказ МОН України від 01.04.2022 № 290. «Про затвердження методичних рекомендацій щодо окремих питань завершення 2021/2022 навчального року». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-shodo-okremih-pitan-zavershennya-20212022-navchalnogo-roku>
6. Лист МОН від 14.04. 2022 № 1/4142-22 «Про організацію роботи закладів позашкільної освіти». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa?params=&type=npa&key=%D0%9F%D1%80%D0%BE%20%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8E%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82-%D0%B8%20%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D1%96%D0%B2%20%D0%BF%D0%BE%D0%B7%D0%B0%D1%88%D0%BA%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8&from=&to=&num=&category=10&tag=>
7. Лист МОН від 12.04.2022 № 1/4068-22. «Щодо недопущення участі неповнолітніх у наданні інформації ворогу про військові позицій Збройних сил України». URL: <https://imzo.gov.ua/2022/04/27/lyst-mon-vid-12-04-2022-1-4068-22-shchodo-nedopushchennia-uchasti-nepovnolitnikh-u-nadanni-informatsii-vorohu-pro-viys-kovi-pozytsiy-zbroynykh-syl-ukrainy/>
8. Лист МОН України від 13.05.2022 № 1/5119-22 «Про здійснення превентивних заходів серед дітей та молоді в умовах воєнного стану в Україні». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zdijsnennya-preventivnih-zahodiv-sered-ditej-ta-molodi-v-umovah-voyennogo-stanu-v-ukrayini>
9. Наказ МОН України від 06.06.2022 № 527 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-deyaki-pitannya-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-v-zakladah-osviti-ukrayini-ta-viznannya-takim-sho-vtrativ-chinnist-nakazu-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini-vid-16062015-641>